

"List do Efezjan" Katolicki Komentarz do Pisma Świętego

Peter S. Williamson. Wydawnictwo "W drodze", Poznań 2022

Poganie i Żydzi z Bogiem i zjednoczeni w Mesjaszu Ef 2,11-22

Większość z nas doznała tym czy innym razem odrzucenia.

Być może nie zostaliśmy wybrani do zespołu sportowego lub nie przyjęto nas do grupy, w której pragnęliśmy się znaleźć.

Niektórzy z nas doświadczyli bólu wykluczenia z powodu rasy, religii, narodowości, statusu socjoekonomicznego czy płci.

Inni być może mieli szczęście i zostali przyjęci i zaakceptowani tam, gdzie ich poprzednio odrzucono. Może to było dość ekscytujące przeżycie, zwłaszcza jeśli grupa, która nas teraz zaakceptowała, jest rzeczywiście wartościowa.

Ten właśnie rodzaj nadzwyczajnego zwrotu opisuje teraz Paweł.

Przypomina on wiernym pochodzenia pogańskiego, że swego czasu byli zupełnie obcy, oddzieleni od Boga i Jego narodu wybranego, Izraela (2,11-12).

Wyjaśnia, że przyprowadziła ich śmierć Mesjasza w ofierze krzyżowej, jednając Żydów i pogan ze sobą nawzajem oraz z Bogiem w odnowionej ludzkości (2,13-18).

W rezultacie wierni wywodzący się z pogaństwa cieszą się teraz zdumiewająco bliską relacją z Bogiem jako członkowie Jego rodziny i część Jego świątyni na ziemi (2,19-22).

Wcześniejszy status pogan jako obcych (Ef 2,11-12)

NT: Rz 9,4; 1 Tes 4,13

KKK: rola narodu żydowskiego, 62-64, 839; przymierza, 72,2077

[2,11] Dlatego pamiętajcie, że niegdyś wy – poganie co do ciała, zwani nieobrzezanimi przez tych, którzy zowią się obrzezanimi od znaku dokonanego ręką na ciele

Paweł porównuje przeszłość i terażniejszość swoich czytelników, podobnie jak w 2,1-10, prosząc ich: pamiętajcie o swojej poprzedniej sytuacji.

Mówi do nich: wy – poganie co do ciała, sugerując, że większość jego czytelników nie jest Żydami. Wskazuje, że Żydzi, obrzezani, odnoszą się czasem do pogan obraźliwie, nazywając ich nieobrzezanymi.

W Starym Testamencie (np. Wj 12,48; Ez 44,7.9) i w judaizmie czasów Pawła termin ten odnosił się do ludzi uważanych za nieczystych lub nieposiadających relacji przymierza z Bogiem, którą posiadał Izrael i której znakiem było obrzezanie.

Jednak Paweł wskazuje, że ta różnica między Żydami a poganami ma ograniczoną wartość, gdyż odnosi się do obrzezania jako znaku dokonanego ręką na ciele i z tego powodu **niebędącego** działaniem Boga, które dotyka ludzi na najgłębszym poziomie.

[2,12] - w owym czasie byliście poza Chrystusem, obcy względem społeczności Izraela i bez udziału w przymierzach obietnicy, niemający nadziei ani Boga na tym świecie.

Paweł wymienia teraz pięć przywilejów Izraela, z których jego czytelnicy pochodzenia pogańskiego byli poprzednio wykluczeni, ukazując, jak wysoko cenił dobrodziejstwa przynależności Izraelowi (por. Rz 9,4-5: „**Są to Izraelici, do których należą przybrane synostwo i chwała, przymierza i nadanie Prawa, pełnienie służby Bożej i obietnice. Do nich należą praojcowie, z nich również jest Chrystus według ciała, który jest ponad wszystkim, Bóg błogosławiony na wieki. Amen.**”).

1. Przede wszystkim, poganie byli poza Chrystusem, to znaczy nie posiadali relacji z mesjaszem Izraela, którą cieszą się teraz.
2. Byli obcy względem społeczności Izraela, pozostawali całkowicie poza Bożym narodem wybranym.
3. Nie mieli w ogóle uczestnictwa w przymierzach obietnicy, uroczystych umowach, które Bóg zawierał z Abrahamem, Izaakiem i Jakubem, obiecując błogosławić im samym oraz ich potomkom i być dla nich Bogiem¹.
4. Czwarty i piąty przywilej, którego brakowało poganom, wynika z trzech pierwszych: niemający nadziei, innymi słowy pozbawieni nadziei przyszłego błogosławieństwa obiecanego potomkom Abrahama, a w szczególności nadziei zmartwychwstania, która była udziałem wielu Żydów żyjących w I wieku.
5. W końcu zaś nie posiadali Boga na tym świecie, gdyż nie mieli relacji z prawdziwym Bogiem.

---

¹ Mówiąc o „przymierzach obietnicy”, Paweł pragnie zapewne wskazać na przymierza z patriarchami (Rdz 15,7-21; 17,1-21; 26,2-5; 28, 13-15), a nie przymierze na Synaju (zob. Ga 3,16-19)

Pojednanie dostępne dla wszystkich dzięki śmierci Jezusa na krzyżu Ef 2,13-16

ST: Iz 9,5; 57,19; 65, 17-18

NT: 1 Kor 12,13; 2 Kor 5,18-21; Kol 1,21-22; 2,14

KKK: Kościół jako sakrament jedności, 775; Kościół jako jeden Lud Boży, 781; nowe prawo wolności, 1972

Lekcjonarz: 2,13-18: tajemnica Krzyża Świętego

Teraz Paweł objaśnia, w jaki sposób śmierć Chrystusa zlikwidowała przyczyny podziału między Żydami i poganami i zjednoczyła obie grupy z Bogiem.

[2,13] Ale teraz w Chrystusie Jezusie wy, którzy niegdyś byliście daleko, staliście się bliscy przez krew Chrystusa.

Pierwsze słowa wersetu 13 podkreślają kontrast między poprzednią a obecną sytuacją pogan.

Ale teraz w Chrystusie Jezusie, to znaczy dzięki swemu zjednoczeniu z Mesjaszem Jezusem, poganie, którzy wcześniej byli daleko od Niego – z dala od Boga i Jego ludu – stali się bliscy.

Niektóre zwoje znad Morza Martwego oraz późniejsi rabini za pomocą tej metafory odległości, zarysowanej w tekstach starotestamentalnych (np. 1 Krl 8,41; Ps 148,14), opisywali różny status pogan i Żydów w relacji z Bogiem.

Mówią oni o nawróconym na judaizm, czyli o prozelicie, jako o kimś, kto stał się bliski czy został blisko przyprowadzony.

Paweł używa tej metafory, aby opisać zmianę w statusie pogan, która nastąpiła nie dzięki nawróceniu na judaizm, lecz przez bardziej radykalne lekarstwo, mianowicie krew Chrystusa, śmierć Jezusa w ofierze krzyżowej.

[2,14] On bowiem jest naszym pokojem. On, który obie części [ludzkości] uczynił jednością, bo zburzył rozdzielający je mur – wrogość. W swym ciele

Długie i skomplikowane zdanie, zajmujące trzy następne wersety, wyjaśnia, w jaki sposób śmierć Mesjasza skróciła dystans dzielący pogan od Boga i Jego ludu: **On bowiem jest naszym pokojem.**

Kiedy Żydzi tacy jak Paweł używają greckiego słowa oznaczającego pokój, **eirene**, w kontekście religijnym, to niesie ono ze sobą bogatsze konotacje hebrajskiego słowa **szalom**: pełnia, pomyślność, pełnia błogosławieństwa.

➤ Jeśli to **Chrystus jest naszym szalom**, to co uczynił?

Po pierwsze, **obie części [ludzkości] uczynił jednością**, to znaczy zlikwidował fundamentalną różnicę dzielącą Żydów i pogan, wprowadzając tak jednych, jak i drugich do jednej wspólnoty zjednoczonej z Nim samym.

W Ga 3,27-28 Paweł łączy tę jedność z chrztem: „**Bo wy wszyscy, którzy zostaliście ochrzczeni w Chrystusie, przyoblekliście się w Chrystusa. Nie ma już Żyda ani poganina, nie ma już niewolnika ani człowieka wolnego, nie ma już mężczyzny ani kobiety, wszyscy bowiem jesteście kimś jednym w Chrystusie Jezusie**”.

Aby zjednoczyć obie społeczności, Jezus zburzył rozdzielające je mur – wrogość, która dzieliła Żydów i pogan.

Większość uczonych uważa, że ten „rozdzielający mur” odnosi się do jednej z dwóch najważniejszych oznak tożsamości w judaizmie: świątyni jerozolimskiej i Prawa Mojżeszowego.

Tylko Żydzi mogli wchodzić na wewnętrzny dziedziniec świątyni, to znaczy do miejsca, w którym Bóg Izraela pozwalał się do siebie zbliżać w wyjątkowy sposób.

Poganie, którzy czcili Boga Izraela, nazywani „bojącymi się Boga”, mieli prawo wstępu jedynie na dziedziniec zewnętrzny. Na wejście dalej nie pozwalała im przegroda ze znakami ostrzegawczymi.

Archeologowie odkopali jeden z tych znaków, mających następującą treść: „**Żaden cudzoziemiec niechaj nie waży się przekraczać poręczy otaczającej świątynię i ogrodzenia. Ten, który by to uczynił, będzie winien swojej śmierci**”.

Jeśli to ten podział Paweł miał na myśli, udział pogan w duchowej świątyni (2,21 -22) oznacza radykalną zmianę ich statusu.

Innym „rozdzielającym murem” w judaizmie, który wyłączał pogan, było Prawo Mojżeszowe w jego tradycyjnej interpretacji.

Ustanawiało ono barierę socjologiczną, zabraniającą Żydom zawierać z poganami mieszane małżeństwa, a nawet spożywać z nimi posiłki.

Niektórzy żydowscy autorzy nazywali Prawo Mojżeszowe, czyli Torę, „ogrodzeniem” chroniącym Żydów przed pogańskim skalaniem moralnym i rytualnym.

Jednak ludzka grzeszność przekształciła zaplanowane przez Boga rozróżnienie między Żydami a poganami w źródło wrogości.

Prawnie uświęcona praktyka oddzielenia „często doprowadzała Żydów do pogardy wobec pogan, która mogła prowadzić do traktowania pogan jako istot niższych od ludzi. W odpowiedzi na to poganie często patrzyli na Żydów ogromnie podejrzliwie, uważając ich za niegościnnych i pełnych nienawiści w stosunku do nie – Żydów, i oddawali się uprzedzeniom antyżydowskim”.

➤ W jaki sposób Jezus zburzył oba te mury między dwiema społecznościami?

Paweł mówi, że „zburzył rozdzielający je mur – wrogość” w swym ciele, które tutaj, podobnie jak „krew Chrystusa” w 2,13, stanowi nawiązanie do śmierci Mesjasza.

Dla pierwotnych czytelników Pawła wzmianka o „krwi” i „ciele” Jezusa stanowiła coś więcej niż tylko aluzję.

W kulcie świątynnym składanie ofiary pociągało za sobą oddzielenie ciała i krwi zwierzęcia ofiarnego. Krew wylewano na ołtarz, a ciało (mięso) dzielono, po czym część spalano jako dar dla Boga, a część dawano do spożycia wyznawcom.

Wspólnocie chrześcijańskiej, która regularnie celebrowała Wieczerzę Pańską (podczas której prawdopodobnie ten list był odczytywany na głos), wspomnienie o krwi i ciele Chrystusa musiało przywołać na myśl obrzęd, który mieli właśnie sprawować.

Gdzie indziej Paweł naucza, że udział w ofierze Chrystusa przez uczestniczenie w Jego ciele i krwi jest podstawą jedności Kościoła (1 Kor 10,16-17).

[2,15] [W swym ciele] pozbawił On mocy Prawo przykazań, wyrażone w zarządzeniach, aby z dwóch [rodzajów ludzi] stworzyć sobie jednego nowego człowieka, wprowadzając pokój

Mająca charakter ofiarniczy śmierć Jezusa usunęła podział, który wprowadzał wrogość między żydami a poganami, ponieważ pozbawił On mocy Prawo przykazań, wyrażone w zarządzeniach².

„Pozbawił mocy” (katargeo) można by lepiej przełożyć jako „anulował” lub „unieważnił”.

Paweł mówi, że dzięki śmierci Chrystusa relacja przymierza z Bogiem nie zależy już od przestrzegania Prawa Mojżesza.

Izrael został rzeczywiście obdarowany łaską specjalnej relacji z Bogiem w przymierzu, które On zawarł z nim na Synaju – relacji niedostępnej dla pogan, jeśli nie stali się Żydami, przyjmując obrzezanie i Prawo.

---

² NJB podaje inne możliwe tłumaczenie: „zburzył (...) wrogość, to znaczy Prawo przykazań, wyrażone w zarządzeniach”

Teraz relacja zarówno Żydów, jak i pogan z Bogiem opiera się na „**Nowym Przymierzu we Krwi mojej**” (1 Kor 11,25), to znaczy na śmierci Mesjasza Jezusa na krzyżu, zamiast na Prawie Mojżeszowym, które ich od siebie oddzielało.

Niezależnie od tego, czy prawo ustanawiało „rozdzielający mur – wrogość”, czy nie, Paweł bez wątplenia stwierdza, że śmierć Jezusa radykalnie zmieniła status Prawa Mojżesza³.

Musimy tu posuwać się ostrożnie, ponieważ Paweł wyraźnie nie sądzi, jakoby Prawo straciło ważność (zob. 6,2-3 i Tło biblijne: „Paweł a Prawo”).

Gdzie indziej zaleca miłość bliźniego jako **środek** przestrzegania przykazań (Rz 13,8-10; Ga 5,14), a nawet mówi, że śmierć Chrystusa nastąpiła, „**aby to, co nakazuje Prawo, wypełniło się w nas**” (Rz 8,4).

Późniejsza refleksja teologiczna wprowadza rozróżnienie między wymaganiami moralnymi Prawa, które nadal objawiają wolę Bożą, a jego wymogami rytualnymi, które nie są już wiążące, gdyż zostały spełnione w ofierze Chrystusa.

Następny zwrot: **aby**, ukazuje cel, dla którego Jezus to uczynił.

A było nim ni mniej, ni więcej, tylko jak z dwóch [rodzajów ludzi] stworzyć w sobie jednego nowego człowieka, wprowadzając pokój.

Greckie słowo przełożone jako „człowiek”, **anthropos**, można tłumaczyć jako „istota ludzka” lub „człowiek”.

Żydzi postrzegali ludzkość jako podzieloną na dwie części: naród Izraela i poganie (wszystkie inne narodowości). Celem Jezusa było usunięcie tego podziału raz na zawsze i stworzenie w sobie jednego nowego rodzaju ludzkiego.

Jest ogromnie znaczące, że na określenie tego, czego dokonał Bóg, Paweł powtarza słowo „**stworzyć**” (użyte w 2,10).

Przez śmierć i zmartwychwstanie Jezusa Bóg zapoczątkował „**nowe stworzenie**” (2 Kor 5,17, Ga 6,15), przyobiecane w Iz 65,17-18. Stworzył nową, wolną od podziałów ludzkość w Jezusie, który jest Drugim Adamem (zob. Rz 5,12-19; 1 Kor 15,45-49).

Przed „umarłymi” (2,1) i podzielonymi potomkami pierwszego Adama Bóg otworzył nowe perspektywy: zjednoczenie w Mesjaszu, udział w pokoju (2,14) i pełni.

---

³ Paweł wyjaśnia w Ga 2,15-16, że wierni pochodzenia żydowskiego, tacy jak on, zaczynają polegać na wierze w Jezusa i Jego śmierci na krzyżu w celu uzyskania właściwej relacji z Bogiem („usprawiedliwienia”). Sugeruje, że na skutek solidarności ze śmiercią Jezusa w chrzcie (Rz 6,3-4; Ga 2,19-20; Kol 2,12) wierni pochodzenia żydowskiego „**umierają dla Prawa**” (Ga 2,19-20; zob. Rz 7,1-4), aby należeć do Jezusa Chrystusa razem z poganami, którzy otrzymują usprawiedliwienie w ten sam sposób. Paweł nie objaśnia tutaj relacji Boga z narodem żydowskim, który nie uwierzył w Chrystusa (zob. Rz 11,25-29), ani nie tłumaczy, dlaczego chrześcijanie pochodzenia żydowskiego, tacy jak on, nadal w pewnym stopniu przestrzegali Prawa (Dz 16,1-3; 21,23-26).

[2,16] i [w ten sposób] jednych, jak i drugich znów pojednać z Bogiem, w jednym Ciele przez krzyż, w sobie zadawszy śmierć wrogości.

Paweł przypisuje ofierze Jezusa jeszcze drugi cel, nawet ważniejszy: **aby jednych, jak i drugich znów pojednać z Bogiem.**

Przed tym stwierdzeniem Paweł koncentrował się wyłącznie na tym, czego brakowało poganom, natomiast teraz przypomina, że odrzucony przez Boga był również Izrael.

Chociaż był narodem wybranym i uczestniczył w „**przymierzach obietnicy**” (2,12), złamał przymierze, które Bóg zawarł z nim na Synaju, i potrzebował przebaczenia (Jr 31,32-34).

W Ef 2,3 (jak w Rz 1-3) Paweł wskazuje, że grzech i jego konsekwencje mają charakter powszechny: „**Wszyscy niegdyś postępowaliśmy według żądz naszego ciała (...) i byliśmy potomstwem z natury zasługującym na gniew, jak i wszyscy inni**”.

Żydzi i poganie zostali pojednani z Bogiem w jednym Ciele.

Sformułowanie to z pewnością odnosi się do ciała Jezusa, ale w jakim sensie?

Przez użycie słowa „jedno” Paweł wskazuje, że ma na myśli eklezjalne Ciało Chrystusa, Kościół, który jednoczy Żydów i pogan, zjednoczonych z Jezusem w chrzcie i Duchu Świętym: „**Wszyscy bowiem w jednym Duchu zostaliśmy ochrzczeni, aby stanowić jedno Ciało: czy to Żydzi, czy Grecy (...) Wszyscy też zostaliśmy napojeni jednym Duchem**” (1 Kor 12,13).

Kościół antiocheński (z którego Paweł został z początku wysłany na misję) oraz Kościoły założone przez Pawła gromadziły wiernych pochodzenia żydowskiego i pogańskiego w jednej wspólnocie (Dz 11,19-26; 13,43-48; 18,1-8).

Kościół ukazywał zatem widzialny dowód pojednania podzielonej ludzkości w Chrystusie.

Następny zwrot podkreśla, w jaki sposób zostaliśmy pojednani, a mianowicie przez krzyż. Jest to trzeci raz (w.13.14.16), kiedy Paweł wskazuje na śmierć Jezusa na krzyżu jako na środek, za pomocą którego osiągnięte zostało pojednanie z Bogiem i sobą nawzajem (zob. 2 Kor 5,19.21).

Paweł kończy ten opis naszego pojednania wykrzyknikiem.

- Co się stało z wrogością, jaka istniała między Żydami a poganami?

Jezus uczynił to, **w sobie zadawszy śmierć wrogości**, to znaczy przez krzyż⁴.

Dosłowne tłumaczenie z języka greckiego jest nawet bardziej kategoryczne:

przez krzyż „zabił wrogość”!

+ Żywa tradycja: Trwale uśmiercenie wrogości

Św. Jan Chryzostom zachęca nas, byśmy zwycięstwo Jezusa nad wrogością w pełni wykorzystywali w relacjach:

Żadne wyrażenie nie mogło być bardziej autorytatywne ani wymowne [niż 2,16]. Jego śmierć, mówi [Paweł], zabiła wrogość, zraniła ją i unicestwiła. Nie zlecił tego zadania komuś innemu. I nie tylko spełnił to dzieło, lecz także za nie cierpiał. Nie powiedział, że ją rozproszy; nie powiedział, że położy jej kres, ale użył o wiele mocniejszego wyrażenia: Zabił! Wskazuje to, że ona nigdy nie ożyje ponownie ... Dopóki pozostajemy w ciele Chrystusa, dopóki jesteśmy z Nim jedno, nie ożyje ponownie, lecz będzie spoczywać martwa.

Rozważanie i zastosowanie praktyczne (Ef 2,13-16)

Rozwijając twierdzenie Pawła, że Bóg stworzył w Chrystusie nową ludzkość, „**List do Diogneta**”, anonimowe pismo z II wieku, opisuje chrześcijan jako „nowy” lub trzeci lud⁵.

Określenie to zakłada istnienie różnicy między Żydami a poganami oraz podkreśla jeszcze większą różnicę między tymi, którzy zostali stworzeni jako nowa ludzkość w Chrystusie, a tymi, którzy do niej nie należą.

Rodzi to także uzasadnione pytanie: **czy przyście Chrystusa nie spowodowało dodania jeszcze jednego podziału rodzaju ludzkiego, zamiast przynieść mu jedność?**

W jednym ze swoich najwcześniejszych dzieł teologicznych **Joseph Ratzinger** (późniejszy papież Benedykt) zmagął się z paradoksem braterstwa, znanym nam z własnego doświadczenia, a mianowicie, że ściśle jednoczenie jakiejś grupy ludzi pociąga za sobą oddzielenie jej od osób niewchodzących w jej skład.

⁴ Zaimek przełożony jako „sobie” może odnosić się zarówno do krzyża, jak i do Chrystusa. NJB przekłada ten zwrot: „**w sobie samym zabił wrogość**”, JB – podobnie.

⁵ List do Diogneta 1, w; Pierwsi świadkowie, przeł. A. Świderkówna, wyd. 2, Wydawnictwo Diecezjalne Sandomierz – wydawnictwo M, Kraków 1998, s. 339-350

Problem ten pojawia się zarówno wówczas, gdy Bóg powołuje Izrael do szczególnej relacji ze sobą w Starym Testamencie, jak i wtedy, gdy Jezus ustanawia specjalną relację pośród swoich uczniów w Nowym Testamencie.

Według Ratzingera nauczanie Pawła, że Chrystus jest Drugim Adamem, rozwiązać to napięcie, gdyż „choć ludzie nie są jeszcze braćmi w Chrystusie, mogą i muszą nimi się stać. Philadelphia [miłość braterska] należna współchrześcijanom nie wyłącza, lecz raczej zakłada stosowność agape [miłości ofiarnej] okazywanej każdemu człowiekowi”.

Miłość braterska zaczyna się od usunięcia wszystkich barier we wspólnocie chrześcijańskiej, łącznie z tymi wynikającymi z narodowości i klasy społecznej, i wymaga, aby funkcje przywódcze w Kościele były sprawowane w duchu pokornej służby.

Wreszcie oddzielenie chrześcijan jednym Ciele musi być rozumiane nie jako cel sam w sobie, lecz jako środek umożliwiający służbę i wychodzenie na zewnątrz w nadziei na zbawienie każdego człowieka.

Owa odpowiedzialność tych, którzy już stanowią część nowej ludzkości, wobec reszty rodzaju ludzkiego powinna być realizowana przez głoszenie Ewangelii, uczynki miłosierdzia oraz cierpienie zjednoczone z tajemnicą paschalną Jezusa.

W ten sposób „trzeci lud” istnieje dla dobra pozostałych dwóch.

Pokój i przystęp do Boga w Duchu dzięki zmartwychwstaniu Jezusa **(Ef 2,17-18)**

ST: Iza 52,7; 57,19

NT: J 20,19.21.26

KKK: Chrystus źródłem pokoju, 2305; komunie Trójcy Świętej oraz Kościoła, 738, 747

Podobnie jak śmierć Jezusa na krzyżu zlikwidowała podział między Żydami a poganami i między Bogiem a rodzajem ludzkim, tak Jego zmartwychwstanie wprowadziło zarówno Żydów, jak i pogan w intymną relację z Ojcem przez Ducha Świętego.

[2,17] A przyszedłszy, zwiastował pokój wam, którzyście daleko, i pokój tym, którzy są blisko,

Greckie słowo przetłumaczone jako zwiastowało **euangelizo**, głosić Dobrą Nowinę, i to od niego właśnie pochodzi nasze słowo „ewangelizować”.

Paweł używa zwrotu „**zwiastował pokój**” (dosłownie „głosił Dobrą Nowinę pokoju”), ponieważ kluczowe proroctwa starotestamentalne obiecują, że Bóg przyśle kogoś, kto ogłosi Dobrą Nowinę za powiadającą zbawienie i pokój (Iz 52,7; Na 2,1; Za 9,10).

Apostoł mówi, że zmartwychwstały Jezus ogłosił eschatologiczny pokój mesjański, pokój, który jest częścią końca historii i wiąże się z pełnią zbawienia⁶.

Paweł stwierdza, że Jezus przyszedł i głosił pokój wam, którzyście daleko, i pokój tym, którzy są blisko.

Nawiązuje tutaj do Iz 57,19, tekstu mówiącego o JHWH ogłaszającym pokój i przynoszącym uzdrowienie: „**Pokój! Pokój dalekim i bliskim! – mówi Pan – Ja go ulecze**”.

Paweł interpretuje zatem włączenie pogan do ludu Bożego jako wypełnienie dawnej obietnicy Boga.

Kiedy Jezus głosił będącym „daleko” poganom Efezu i Azji Mniejszej?

Paweł zapewne odnosi to do czasu, kiedy on i inni ewangelisci głosili w tych miejscach Ewangelię. **Ilećć gloszona jest Dobra Nowina, tylećć sam Jezus mówi** przez członki swego Ciała⁷.

[2,18] bo przez Niego jedni i drudzy w jednym Duchu mamy przystęp do Ojca.

Dowodem, że poganie są razem z Żydami współadresatami mesjańskiego pokoju, jest to, iż przez Niego jedni i drudzy w jednym Duchu mamy przystęp do Ojca.

Dzięki relacji z Jezusem zarówno Żydzi, jak i poganie mogą doświadczać Boga jako Ojca (Ga 4,6) i ten sam Duch Boży jest tak dla jednych, jak i drugich narzędziem tego przystępu do Niego.

Zwięzła fraza Pawła streszcza trynitarną dynamikę modlitwy liturgicznej, kierowanej do Ojca przez Syna w Duchu Świętym.

➤ Co jest tak szczególnego w „przystępie”, o którym mówił Paweł?

---

⁶ Jakkolwiek całą postugę Jezusa można opisać jako „**zwiastowanie pokoju**” (zob. Dz 10,36), to stwierdzenie Pawła następuje po opisie krzyża, co sugeruje, że ma on na myśli ogłoszenie przez Jezusa pokoju po Jego zmartwychwstaniu. Gdy Jezus ukazuje się uczniom w Łk 24,36 i J 20, 19.21.26, mówi do nich: „**Pokój wam**”.

⁷ Słowa Pawła w Dz 26,23 wydają się utożsamiać głoszenie, które Chrystus kierował do Żydów i pogan, z ewangelizacją podejmowaną przez Kościół

Kilka lat temu w Stanach Zjednoczonych wybuchła burza polityczna, kiedy odkryto, że ofiarodawcy wielkich sum na kampanię polityczną prezydenta byli rutynowo nagradzani za hojność zaproszeniami do pozostawania w charakterze gości w Białym Domu. Skandal polegał na tym, że pieniądze tych osób zapewniły im nieuczciwy dostęp.

Ludzie rozumieją, że możliwość wpływania na osobę będącą u władzy daje większe szanse na to, że czyjaś prośba zostanie spełniona.

Żywa tradycja: Przystęp w jednym Duchu

Mariusz Wiktoryn, żyjący w IV wieku uczonec, który nawrócił się na chrześcijaństwo, odnosi nauczanie Pawła do doświadczenia chrześcijańskiego: „Zarówno Żydzi, jak i poganie **mają przystęp do Ojca** przez samego Chrystusa. Ale jak? **W jednym Duchu**. Albowiem Duch, który jest jedno z Chrystusem, wnika w nas, kiedy wierzymy w Chrystusa. Czujemy wtedy obecność Boga, poznajemy Boga i oddajemy cześć Bogu. W ten sposób przychodzimy do Ojca w tym samym Duchu przez Chrystusa” (Ef 1.2.18)

Każdy wierzący, czy to pochodzenia pogańskiego, czy to żydowskiego, ma teraz „przystęp” w modlitwie do Króla Wszechświata.

W Biblii słowo „przystęp” oznacza także specjalny przywilej wchodzenia do miejsca obecności Bożej, jakim cieszyli się kapłani (Za 3,7).

Wszyscy ochrzczeni wierni mają przystęp do Boga w celu sprawowania kultu kapłańskiego i modlitwy wstawienniczej (1 P 2,5.9).

Poganie, wcześniej niemogący wchodzić na wewnętrzne dziedzińce świątyni, teraz mają bezpośredni, osobisty przystęp do samego Boga przez Jezusa w Duchu Świętym.

Tę samą ideę wyraża Hbr 10,19-22, wzywając chrześcijan do ufego wstępowania przez ofiarę Chrystusa do Miejsca Świętego, do którego poprzednio mógł wchodzić tylko arcykapłan żydowski.

Rozważanie i zastosowanie praktyczne (Ef 2,17-18)

Pokój wam.

Ukrzyżowany i zmartwychwstały Jezus zasygnalizował początek epoki mesjańskiej, kiedy ogłosił pokój swym uczniom. Przyjmujemy ten pokój w każdej liturgii, kiedy kapłan ogłasza obecnym pokój Pański w imieniu Chrystusa.

Następujący po tym znak pokoju oznacza naszą akceptację Jezusowego daru pokoju i ukazuje wzajemne pojednanie się przed przystąpieniem do ołtarza (zgodnie z Mt 5,23-24)

W drugiej połowie listu Paweł omawia zachowywanie pokoju we wspólnocie chrześcijańskiej (4,1-6; 4,25-5,2).

Pokój ogłaszany przez Mesjasza nie jest zależny od zewnętrznych okoliczności i z pewnością nie oznacza, iż chrześcijanom zostaną oszczędzone konflikty i kłopoty; Jezus ukazuje to jasno w J 16,33.

Pokój, który daje Jezus, jest raczej wewnętrznym pokojem opartym na Jego odniesionym w zmartwychwstaniu zwycięstwie nad grzechem, szatanem i śmiercią – przekazywanym przez Ducha i otrzymywanym przez wiarę.

Jest to pokój, który uzdalnia chrześcijan do oparcia się lękowi (J 14,27) i odnalezienia odwagi pośród wszelkich prób. Jest odnawiany i pogłębiany modlitwą (Flp 4,4-7: „**Radujcie się zawsze w Panu; jeszcze raz powtarzam: radujcie się! Niech będzie znana wszystkim ludziom wasza wyrozumiała łagodność: Pan jest blisko! O nic się już zbytnio nie troskajcie, ale w każdej sprawie wasze prośby przedstawiajcie Bogu w modlitwie i błaganiu z dziękczynieniem! A pokój Boży, który przewyższa wszelki umysł, będzie strzegł waszych serc i myśli w Chrystusie Jezusie.**”).

Każdy człowiek jest teraz zaproszony do uczestniczenia w pełni pokoju z Bogiem przez Chrystusa w braterskiej wspólnocie z Duchem Świętym i w braterskiej wspólnocie Kościoła.

Skłania to chrześcijan do wprowadzania pokoju przez dzielenie się Dobrą Nowiną z innymi w celu przyniesienia im pełni pokoju oraz do pracy na rzecz przewyciężenia wszelkiej wrogości w relacjach międzyludzkich.

Chrystus umarł, Chrystus zmartwychwstał.

Paweł zauważa, że tajemnica paschalna zawiera w sobie najważniejsze prawdy, które człowiek musi znać, a więc stale o niej przypomina.

Fragment Listu do Efezjan 2,13-18 to już czwarta wzmianka Pawła o śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa i będzie on do nich jeszcze wracał (4,8-10; 5,2.25).

- Czy śmierć i zmartwychwstanie Jezusa znajdują się w centrum tego, o czym sami myślimy, mówimy i co czynimy?

Dziedziczenie za pośrednictwem Ducha (Ef 1,11-14)

NT: Dz 10,34-35.44-48; 2 Kor 1,22; 5,5; Ga 3,14

KKK: namaszczenie Duchem w chrzcie, 1241; chrzest jako opieczętowanie, 1272-1274; Duch jako pieczęć, 1295-1296; skutki bierzmowania, 1302-1305; Duch jako antycypacja pełni, 1107; modlitwa uwielbienia, 2639; chwała Boża, 293-294

Tekst ten składa się z dwóch części, jak widać powyżej. Paweł nadal używa radosnego tonu.

Po uwielbieniu pełnego łaski planu Bożego od jego początku przed założeniem świata aż po przyszłe zwierzchnictwo Chrystusa nad wszystkim Apostoł oznajmia teraz, że błogosławieństwo to obejmuje zarówno Chrześcijan pochodzenia żydowskiego, takich jak on sam – którzy od dawna oczekiwali przyjscia Mesjasza – jak i pogan, którymi była większość jego czytelników i którzy dopiero od niedawna złożyli nadzieję w Chrystusie.

Obie grupy otrzymały dar Ducha jako przedsmak przyszłych dobrodziejstw.

[1,11-12] W Nim dostąpiliśmy udziału my również, z góry przeznaczeni zamiarem Tego, który dokonuje wszystkiego zgodnie z zamysłem swej woli, byśmy istnieli ku chwale Jego majestatu – my, którzy już przedtem nadzieję złożyliśmy w Chrystusie.

Według przekładu NAB (RSV i NIV brzmią podobnie) Paweł wysławia fakt, że my, to znaczy chrześcijanie pochodzenia żydowskiego, będąc ludem Bożym, dostąpiliśmy udziału (**kleroo**) w Chrystusie, z góry przeznaczeni zgodnie z zamiarem Boga do życia dla chwały Bożej.

Jednakże NRSV i NJB interpretują **kleroo** inaczej: w Chrystusie „uzyskaliśmy dziedzictwo” (NRSV)⁸.

Zgodnie z tą interpretacją Paweł wysławia fakt, że wierzący w Chrystusa mający pochodzenie żydowskie, w końcu dostąpili swego długo oczekiwanego dziedzictwa.

Według obu interpretacji Bóg, który dawno temu „przeznaczył” naród żydowski do tego błogosławieństwa, dokonuje wszystkiego zgodnie z zamysłem swej woli.

Bóg sprawuje kontrolę nad historią i czyni wszystko zgodnie ze swoim planem i dla dobra swego ludu (Rz 8,28).

Paweł mówi, że „zamiarem” i „intencją” Boga wobec narodu żydowskiego, łącznie z nim samym – my, którzy już przedtem nadzieję złożyliśmy w Chrystusie – było to, byśmy istnieli ku chwale Jego majestatu.

---

⁸ Tłumaczenia różnią się z powodu rozmaitych interpretacji formy biernej czasownika kleroo w tym kontekście.

Chwała Boga jest przejawem Jego wielkości i dobroci, objawionej teraz w niesłychany sposób.

Uwielbianie chwały Bożej jest wypełnieniem celu, dla którego Izrael istnieje, mianowicie bycia ludem kapłańskim, narodem oddanym głoszeniu dzieł potęgi Boga (Wj 19,6; Iz 43,21; 1 P 2,9).

[1,13-14a] W Nim także i wy, usłyszawszy słowo prawdy, Dobrą Nowinę o waszym zbawieniu, w Nim również – uwierzywszy, zostaliście naznaczeni pieczęcią, Duchem Świętym, który był obiecany. On jest zadatkami naszego dziedzictwa

Paweł śpiesznie wyjaśnia, że jego czytelnicy, z których większość jest poganami, nie zostali pominięci. Czytelnicy pogańscy, także i wy, usłyszawszy (...) Dobrą Nowinę (...) w Nim również -uwierzywszy, otrzymali dar Ducha Świętego.

Wiara w Ewangelię, dobrą nowinę o Jezusie, jest dla nich środkiem uzyskania tych samych błogosławieństw.

Nowina ta to słowo prawdy – wiarygodna wiadomość, która odpowiada rzeczywistości – przynoszące zbawienie, temat ten zostanie wyjaśniony w 2,1-10.

Następnie Paweł przedstawia **trzy fakty dotyczące Ducha**.

Po pierwsze, zostaliście naznaczeni pieczęcią, Duchem Świętym⁹. W świecie starożytnym oznaczenie listu lub dokumentu prawnego woskiem z odcisniętą pieczęcią jego autora świadczyło o jego autentyczności. Pieczęci używano także do wskazywania własności: owce i bydło znakowano pieczęcią ich właściciela. Kiedy werbowano żołnierzy do armii rzymskiej, byli oni często oznaczani tatuażem imienia dowódcy na dłoni lub przedramieniu.

W Piśmie Świętym jest kilka miejsc mówiących, że Bóg umieścił na ludziach pieczęć, aby wskazać, że należą do Niego (Wj 39,30) i są pod Jego opieką (Ez 9,4-6; Ap 7,2-4). Dar Ducha, który otrzymują chrześcijanie, pełni funkcję pieczęci. Oznacza on jako ludzi należących do Boga i będących pod Jego opieką; jest dowodem naszego przybrania za synów i córki (Ga 4,6).

Po drugie, Duch Święty jest opisany jako obiecany, gdyż prorocy Starego Testamentu obiecywali, że pewnego dnia Bóg wyleje swego Ducha na Izrael (Iz 44,3; Ez 36,27) i na cały rodzaj ludzki (Jl 3,1-2).

---

⁹ W NAB słowo „święty” nie jest zapisane wielką literą, prawdopodobnie z zamiaru oddania faktu, że w okresie spisywania Nowego Testamentu słowo „święty” nie stanowiło jeszcze części imienia Ducha – gdyż to nastąpiło po zdefiniowaniu nauczania o Trójcy Świętej – lecz służyło raczej wskazaniu, iż Duch jest własnym Duchem Boga.

Jezus mówi o Duchu jako o „**obietnicy mojego Ojca**” (Łk 24,49; zob. Dz 1,4-5) i sam obiecuje Ducha swoim uczniom (J 14-16). W dniu Pięćdziesiątnicy Piotr, odwołując się do proroctwa Joela, określa Ducha jako „**obietnicę**” (Dz 2,33.38-39) i wskazuje, że „ostatnie dni”, o których mówił Joel (Dz 2,17) – ostateczna faza Bożego planu dla rodzaju ludzkiego – już się zaczęły.

Po trzecie, Duch jest zadatkiem naszego dziedzictwa. Słowo „zadatek”, **arrabon**, tłumaczone także jako „gwarancja” lub „zastaw”, jest wyrażeniem z dziedziny działalności handlowej, które oznacza „przedpłatę”¹⁰. Jeśli ktoś sprzedaje dom i nabywca daje 20 procent przedpłaty, to zadatek ten stanowi arrabon. Początkowa płatność gwarantuje, że obiecana reszta zostanie zapłacona. Zauważmy, że nie jest to jedynie obietnica, iż coś zostanie przekazane w przyszłości; jest to rzeczywisty początek przekazywania majątności.

W tym miejscu Paweł przechodzi do zwracania się do czytelników wywodzących się z pogaństwa („także i wy”) do mówienia **o naszym** dziedzictwie, gdyż wierni zarówno pochodzenia żydowskiego, jak i pogańskiego otrzymują ten sam „zadatek” swego dziedzictwa.

Duch Święty jest przedsmakiem i zadatkiem naszego dziedzictwa, wiecznego życia w obecności Boga.

✚ Żywa tradycja: „Pieczęć” według ojców Kościoła

Podczas gdy Paweł uważa Ducha Świętego za pieczęć (2 Kor 1,22), ojcowie Kościoła już w II wieku postrzegali chrzest, sakrament przekazujący Ducha, jako opieczętowanie chrześcijan. Podobnie jak obrzezanie było pieczęcią Starego Przymierza (Rz 4,11), tak chrzest jest pieczęcią Nowego Przymierza. Jest niezatartym znamieniem – jak piętno, tatuaż lub obrzezanie – i dlatego nie należy go powtarzać. Oznacza pełną przynależność do Chrystusa i zaciąg do Jego armii. Niektórzy ojcowie Kościoła rozumieli kreślenie znaku krzyża na czołach katechumenów jako ich pieczętowanie, to znaczy jako oznaczanie ich jako należących do Chrystusa i ochronę przed diabłem. Inni uważali namaszczenie olejem, które następowało po chrzcie, za pieczęć przekazującą Ducha.

[1,14b] [On jest zadatkiem naszego dziedzictwa] w oczekiwaniu na odkupienie, które nas uczyni własnością [Boga], ku chwale Jego majestatu.

¹⁰ Paweł używa tego samego określenia Ducha w 2 Kor 1,22; 5,5

Chrześcijanie otrzymują „przedpłatę” Ducha w oczekiwaniu na odkupienie, które nas uczyni własnością [Boga]¹¹.

Na koniec swej modlitwy Paweł skupia się nie na nabyciu przez nas dziedzictwa, lecz na nabyciu przez Boga Jego dziedzictwa.

Od początku Bóg pragnął ludu dla siebie jako swojej szczególnej własności (Wj 19,5); Pismo Święte opisuje Izrael jako „dziedzictwo” Pana (Pwt 32,9).

Grzech stanął pragnieniu Boga na przeszkodzie i odroczył na chwilę jego wypełnienie.

Obecnie jednak, dzięki temu, co uczynił Chrystus, Bóg może być zjednoczony ze swym ludem, który miłuje, za pomocą **arrabon**, daru Jego Ducha.

Jest to jednak tylko krok w kierunku pełnego objęcia przez Niego swego ludu w posiadanie w królestwie Bożym (Ml 3,17; 1 P 2,9).

We współczesnej grece słowo **arrabon** odnosi się do pierścionka zaręczynowego lub do samych zaręczyn. Pierścionek zaręczynowy ma sam w sobie wielką wartość, ale jeszcze większą jako znak i obietnica przyszłego związku, skonsumowania relacji, które już się rozpoczęło.

Dar Ducha jest tego rodzaju zadatkiem. Zarówno obiecuje, jak i antycypuje wspaniałą przyszłość pary zakochanych, wzajemnego posiadania siebie.

Tło biblijne: Czym jest „nasze dziedzictwo”?

W zwyczajnym znaczeniu słowo „dziedzictwo” odnosi się do mienia, które zostało na kogoś przeniesione po śmierci krewnego. Jednak w biblii akcent pada raczej na własność jakiegoś dobra, a nie na sposób przeniesienia tej własności.

Bóg obiecał ziemię Kanaan Abrahamowi i jego potomkom jako trwałą wartość (Rdz 15,7.18; Wj 32,13). Zanim Izrael objął Ziemię Obiecaną w posiadanie, ale też już po tym fakcie, Pismo Święte opisuje ten kraj jako dziedzictwo Izraela (Pwt 1,38; 4,21; Joz 11,23; 1 Krl 21,3), a część przydzieloną każdemu pokoleniu lub rodzinie jako ich „dziedzictwo” (NAB: „spuściznę”). Co ciekawe, Stary Testament opisuje lud Izraela jako „dziedzictwo” lub „dziedziczny dział” Boga, Jego specjalną własność pośród wszystkich ludów ziemi (Pwt 32,9; Jr 10,16 - przełożone w NAB jako „Jego całkowitą własność”).

¹¹ Większość tłumaczy odczytuje tekst w ten sposób. Alternatywną możliwość przyjmuje RSV: „aż wejdziemy w jego posiadanie” [W Biblii Paulistów: „odkupienia tych, których On nabył” – przyp. tłum.]

W Nowym Testamencie „dziedzictwo” jest rozumiane symbolicznie jako odnoszące się do dobrodziejstw, które dla Izraela oznaczała Ziemia Obiecana – życia, pokoju, bezpieczeństwa, błogosławieństwa, panowania Bożego – ale których etniczny Izrael nie zdołał w pełni osiągnąć (Hbr 3-4; 11,38-39). Obietnica „ziemi” dana Abrahamowi i jego potomkom została rozciągnięta nie tylko na Kanaan, lecz także na cały świat (Rz 4,13; Mt 5,5). Bóg wypełnił swoją obietnicę, obdarzając całym światem potomka Abrahama, Mesjasza Jezusa, który ucieleśnia wierny lud Izrael (Mt 28,18; Ga 3,16). Teraz Żydzi i poganie, którzy wierzą w Chrystusa stają się współdziedzicami dzięki zjednoczeniu z Nim przez wiarę i chrzest (Ga 3,26-29). Zaczną cieszyć się pełnią dziedzictwa w chwili zmartwychwstania, kiedy w pełni posiadą życie wieczne w królestwie Bożym. Do tego czasu wiele dobrodziejstw dziedzictwa jest dostępnych dzięki darowi Ducha, „**zadatkowi naszego dziedzictwa**” (Ef 1,14; zob. 2 Kor 1,22).

Słowa **ku chwale Jego majestatu** potwierdzają, że członkowie ludu Bożego pochodzenia pogańskiego, tak samo jak chrześcijanie pochodzenia żydowskiego (w.12), istnieją po to, aby uwielbiać Boga za jego wielkość i dobroć, które zostały teraz objawione.

Jest to trzecie wystąpienie podobnego zwrotu (w.6,12,14), tym razem w odniesieniu do Ducha, kończące trynitarny hymn uwielbienia.

Umieszczenie tego zwrotu na końcu tej długiej modlitwy (w.3-14) nadaje mu specjalne znaczenie.

Przypomnienie błogosławieństw Bożych pociąga Pawła do oddania czci. Jego słowa wyrażają przyływ wielkiej radości z hojności Boga Ojca przez Chrystusa i przez dar Ducha dla jego przybranych dzieci, tak Żydów, jak i pogan, którzy uwierzyli w Jezusa.

Rozważanie i zastosowanie praktyczne (Ef 1,11-14)

Wszystkie cztery ewangelie odnotowują świadectwo Jana Chrzciciela mówiące, że cechą wyróżniającą Tego, który ma przyjść, jest to, iż „**chrzcic was będzie Duchem Świętym**” (Mk 1,8).

W Kościele Jezus udziela chrześcijanom Ducha w sakramentach chrztu, bierzmowania (czyli **chryzmacji** w Kościele Wschodnim)¹² i Eucharystii.

---

¹² Zob. Katechizm, 695,1242,1289

W obrzędzie bierzmowania biskup kreśli olejem krzyżma znak krzyża na czole osoby bierzmowanej, mówiąc: „**Przyjmij znamię Ducha Świętego**”¹³.

Pieczeń jest **widzialnym** znakiem własności, ale Duch jest niewidzialny (J 3,8).

➤ Jak pierwsi chrześcijanie mogli rozumieć Ducha jako pieczęć?

W Kościele pierwotnym zstąpieniu Ducha Świętego towarzyszyły empiryczne i często dostrzegalne efekty.

Uwidacznia się to w Dziejach Apostolskich, kiedy Duch Święty:

- ❖ zstąpił na uczniów Jezusa w dniu Pięćdziesiątnicy (2,2-4),
- ❖ podczas Jego zstąpienia na Samarytan (8,17-18),
- ❖ na pierwszych pogan nawróconych w domu Korneliusza (10,44-46) oraz
- ❖ na uczniów Jana Chrzciciela (19,6) z darem mówienia językami i innymi przejawami mocy duchowej.

Paweł zakłada, że jego czytelnicy mają żywą świadomość dawnego i obecnego działania Ducha w ich życiu (zob. także Ga 3,2-5).

Dzisiaj doświadczenie Ducha wśród katolików bardzo się różni od opisanego wyżej, zwłaszcza że większość z nich przyjmuje chrzest w wieku niemowlęcym, a bierzmowanie we wczesnej młodości.

Wpływ tych sakramentów zależy od stopnia w jakim ludzie przyswajają sobie przez nawrócenie, modlitwę (Łk 11,9-13) i wiarę w obietnicę Chrystusa (Ga 3,5.14) łaskę udzielaną w sakramentach.

Katolicy powinni dzisiaj dążyć do doznawania możliwie jak najpełniej pieczęci Ducha w sposób widoczny dla każdego przez ukazywanie charyzmatów (1 Kor 12) i owoców Ducha (Ga 5,22-23)¹⁴.

Uwielbienie wyrażone w Ef 1,3-14 obfituje w prawdy o Bogu i naszej relacji z Nim, które można podsumować w **siedmiu błogosławieństwach, wysławianych w tej modlitwie:**

1. Przed stworzeniem Bóg Ojciec wybrał nas, byśmy byli święci i nieskalani i żyli na zawsze w Jego obecności.
2. Przeznaczył nas w miłości do stania się Jego synami i córkami dzięki relacji z Jego Synem, Jezusem Chrystusem.

¹³ W oryginale angielskim **Be sealed**, czyli dosłownie „Bądź opieczętowany” – przyp. tłum.

¹⁴ Więcej na temat przyswajania sobie łaski Ducha można znaleźć w rozważaniach do 5,18-20; na temat charyzmatów w komentarzu do 4,8-16.

3. Dzięki ofierze śmierci krzyżowej Mesjasza otrzymujemy przebaczenie wszystkich grzechów.
4. Bóg objawia nam swój zakryty wcześniej odwieczny plan zjednoczenia całego stworzenia pod zwierzchnictwem Chrystusa.
5. Dzięki Jezusowi Paweł i inni wierni pochodzenia żydowskiego, którzy oczekiwali na Mesjasza, zostają wprowadzeni do swego dziedzictwa.
6. W Jezusie poganie, którzy usłyszeli Ewangelię i uwierzyli w nią, zostają opieczetowani jako należący do Boga dzięki darowi obiecanego Ducha Świętego.
7. Duch jest zadatkiem naszego wiecznego dziedzictwa, który antycypuje dzień, kiedy Bóg weźmie w posiadanie swoje dziedzictwo, nas, swój lud.